
Antti Lappalainen

MARTTI T. KUIKKA - OPETTAJA JA TIEDEMIES

Saattaa olla yleisemminkin niin, että merkittävät tiedemiehet ovat myös merkittäviä opettajia. Ja yhtä yleisesti ottaen ainakin hyvät kasvatustieteilijät lienevät hyviä opettajia, sillä on vaikeaa kuvitella koulutuksen asiantuntijaa ilman elävää kosketusta kouluihin ja opettajiin.

Tiedemiehen ja opettajan roolit nivoutuvat Martti T. Kuikan kohdalla kuin kankaan loimet ja kuteet. Opiskellessani varttuneella iällä Helsingin yliopistossa opin monien muiden tavoin tuntemaan Kuikan asiansa taitavana ja vaativana opettajana. Opiskelijoilla oli tapana puhua riman korottamisesta, kun vaatimustaso asioiden edistyessä näytti kohoavan. Olen ymmärtänyt asian niin, että hyvällä opettajalla on taito asettaa jokaiselle opiskelijalle oman rimansa hänen yksilöllisen suoritustasonsa mukaisesti. Kuikalla tämä taito on. Kun Kasvatustieteen laitoksella vuonna 1983 pidetyssä tarkastustilaisuudessa käsiteltiin liseniaattitutkimustani, kauhisteli taustatukena ollut vaimoni sitä kovaa käsittelyä, jonka kohteeksi hänen mielestään erinomainen työ joutui. Riman korkeutta siinä vain aseteltiin, ja se tehtiin talon tapaan nähden täysin kohtuullisesti.

Myöhemmin olen monissa yhteyksissä joutunut tarkastelemaan Martti T. Kuikkaa muissa rooleissa, mutta erityisesti kuitenkin Suomen Kouluhistoriallisen Seuran esimiehen tehtävissä. Tällä, vuonna 1935 perustetulla seuralla on kunniakkaat perinteet. Se on mm. julkaissut tähän mennessä 36 vuosikirjaa. Nimi ”vuosikirja” sisältää oletuksen, että teos julkaistaan vuosittain. Näin ei ole kuitenkaan tapahtunut, vaan seuran 64-vuotisen elontaipaleen aikana on ollut 28 katovuotta. Katokaudet kuitenkin päättyivät,

Suomen Kouluhistoriallisen Seuran kirjatoimikunta 1992. Vasemmalta Erkki Merimaa, Martti T. Kuikka, Jouko Kauranne, Leena Jääskeläinen ja Antti Lappalainen.

kun Kuikka vuonna 1982 tuli seuran esimieheksi ja vuosikirjan toimituskunnan itseoikeutetuksi puheenjohtajaksi. Siitä lähtien kirja on ilmestynyt tasaisena sarjana joka vuosi.

Pienen maan kaikki tieteelliset seurat ovat hyvin pieniä ja useimmat niistä lisäksi hyvin köyhiä. Suomen Kouluhistoriallinen Seura ei suvustaan poikkea, se on sekä että. Aikaisemmin opetusministeriö ja Suomen akatemia tuki tieteellisiä seuroja pienin vuotuisin avustuksin, mutta 1990-luvulla tämäkin rahahana kiertyi kiinni. Talkoohengessä toimien Kuikan johtama toimituskunta on kuitenkin pystynyt tuottamaan joka vuosi uuden teoksen ja jopa kehittämään teoksen ulkoasua ja sisältöä. Vuonna 1998 vuosikirja ilmestyi 270-sivuisena eli sarjan laajimpana. Tähän mennessä vuosikirjojen avulla on julkaistu yhteensä 193 artikkelia, jotka monipuolisesti kuvaavat koulutuksen kehitystä Suomessa.

Martti T. Kuikan toiminta nuorten tutkijoiden kouluttajana on ehkä keskeisin tekijä Suomen Kouluhistoriallisen Seuran menes-

tymisen selittäjänä. Lähes kaikki alan uudet tohtorit ja lisensiaatit esittelevät tutkimustuloksiaan ja teoksiaan seuran kuukausikokouksissa ja kirjoittavat niistä vuosikirjaan. Tämä joukko on hyvin huomattava, kuten myöhemmin tässä tekstissä esitetään.

Tutkijoiden kouluttaja

Yliopiston näkyvimpiä tilaisuuksia ovat rituaaliset tohtorinväitökset. Näiden tilaisuuksien juhlistamiseen on hyvät perusteet, sillä tie kohti väitöstilaisuuden juhlevia kulissee vaatii väittelijältä ja hänen opettajiltaan vuosikausien puurtamista. Martti T. Kuikan työ on tuottanut hyvin monilukuisen joukon kasvatuksen historian asiantuntijoita. Aikajärjestyksessä mainiten hän on toiminut vastaväittäjänä Timo Totron, Aimo Peltosen, Kai R. Lehtosen, Hannele Rikkisen, Liisa Kotkaheimon, Anni Puntton, Sakari Suutarisen, Sirkka Laihiala-Kankaisen, Marjatta Hautalan, Jyrki Männistön, Vesa Tuomisen, Lauri Kärenlammen ja Minna Riikka Järvisen väitöstilaisuuksissa. Totro väitteli vuonna 1979 ja Järvinen kuluvana vuonna. Vastaavasti väitöskirjan esitarkastajana Kuikka on toiminut tohtoreille Irina Koskinen, Sirkka Ahonen, Saara Hakaste, Juhani Liukkonen, Esko Nikander, Hannu Välimäki, Saila Anttonen ja Markku Karkama.

Lisensiaattitutkielman tarkastustilaisuus on yliopiston arkipäivää, mutta senkin taustalla on tulevan lisensiaatin ja yliopiston opettajien pitkä yhteistyö. Martti T. Kuikka on toiminut lausunnonantajana, opponenttina tai molempina Antti Lappalaisen, Anita Saralan, Anni Puntton, Ilona Kuukan, Yrjö Sahaman, Pauli Arolan, Jukka Rantalan, Minna Riikka Järvisen, Airikki Pousin, Mirja Toikan, Kalevi Lämsän, Raimo Moilasan, Markku Leinosen, Risto Ikosen, Airi Laitisen ja Kirsti Rautiaisen lisensiaattitutkimusten tarkastustilaisuuksissa.

Edellä esitettyä henkilögalleriaa tarkasteltaessa on helppo havaita, että Martti T. Kuikan vaikutus ei rajoitu yksinomaan Helsingin

Väitös Joensuun yliopistossa 6.2.1999. Oikealta custos, professori Jyrki Hilpelä, väittelijä Vesa Tuominen sekä opponentit, professorit Martti T. Kuikka ja Veijo Saloheimo.

yliopistoon. Mainittuihin tohtorin- ja lisensiaatintutkintoihin liittyen hän on kirjoittanut yhteensä 41 virallista lausuntoa. Niistä viisi on osoitettu Joensuun yliopistolle, ja vastaavasti neljä Oulun, neljä Tampereen, kaksi Jyväskylän ja yksi Kuopion yliopistolle sekä kaksi Sibelius-Akatemialle.

Kandidaattitasolla luvut ovat suuria. Martti T. Kuikka ohjaa keskimäärin kymmentä valmistuvaa pro gradu-tutkielmaa lukuvuodessa. Kun tuotanto on jatkunut tasaisesti vuodesta 1978, on Kuikan opastuksella valmistuneita kandidaatteja yhteensä yli 200.

Kansainväliset kongressit

Martti T. Kuikka on ollut hyvin näkyvä osanottaja kasvatustieteilijöiden kansainvälisissä kokoontumisissa, joissa hän on monipuolisesti valaissut alan kehitystä katsottuna suomalaisesta

näkökulmasta. Kuikka on esitelmöinyt useimmissa 1980- ja 1990-luvuilla pidetyissä International Standing Conference for the History of Education -järjestön konferensseissa. Vuosina 1987-89 hän oli järjestön toimeenpanevan komitean jäsen ja keskeisesti mukana organisoimassa Kasvatustieteilijöiden 10. kansainvälistä konferenssia Joensuun yliopistossa 24-28.7.1988 toimien tällöin yhden teemaryhmän puheenjohtajana. Samalla tavoin hän on esitellyt Suomen kasvatusnäkemyksiä ja kouluolojen kehitystä myös alan pohjoismaisten tutkijoiden keskinäisissä tapaamisissa.

Seuraavaan luettelo on aikajärjestyksessä merkittävät kansainväliset tilaisuudet, joissa Martti T. Kuikka on esitelmöinyt. Vuosilukua seuraa esitelmän otsikko. Teksti on useimmissa tapauksissa julkaistu painettuna jossakin teoksessa, jolloin siitä on esitetty yksityiskohtaiset tiedot.

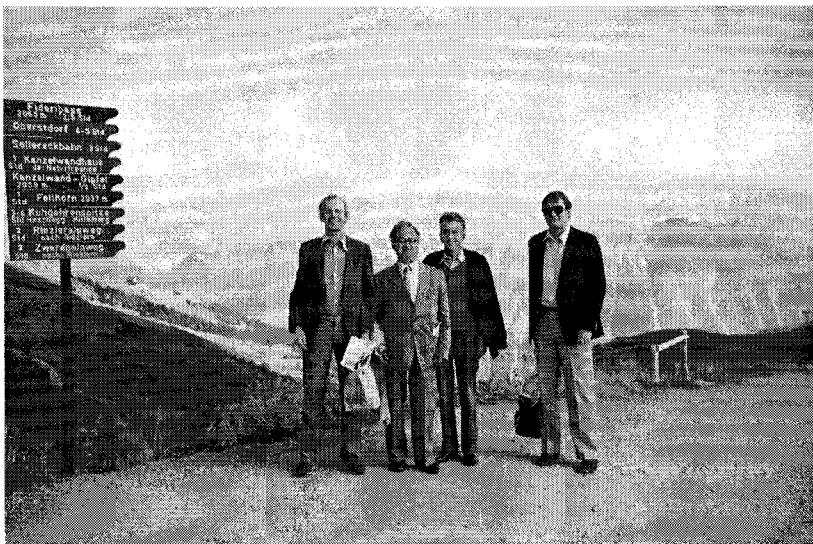
1980. Skolan som organisatorisk system med särskild hänsyn till finska förhållanden. Julkaistu teoksessa *Problem och metoder i utbildningshistorisk forskning*, red. Arne Remgård och Karl Exel Wengström, Lund 1981. Esitelmätilaisuus: Nordiskt symposium Kungälvissä Ruotsissa 16-17.10.1980.

1980. Fagdidaktiske komponenter i universitets- og høyskolestudier i Finland. Esitelmätilaisuus: Pohjoismaiden kongressi Trondheimin yliopistossa Dragvollissa 2-4.6.1980.

1982. The Development of Pre-school Objectives in Finland 1966-1978. Julkaistu teoksessa *Conference Papers for the 4th Session of the International Standing Conference for the History of Education Budapest 1982*, pp.222-231. Esitelmä pidettiin Budapestissä.

1982. Utbildningshistorisk källmaterial in Finlands arkiv. Julkaistu teoksessa *Materialer og metoder i historisk-pedagogisk forskning*. Selskabet for Dansk Skolehistorie. København 1984, s.17-31. Esitelmätilaisuus: Nordisk Symposium, Kööpenhamina 4-5.11.1982.

1984. Henrik Gabriel Porthan "Communis Fenniae Praeceptor". Julkaistu teoksessa *Education and Enlightenment. International*

European Science Foundation`in koulutusryhmä kokoontui vv. 1985-88 kaksi kertaa vuodessa viikon mittaisiin kokouksiin. Vas. Robin Okey, Josef Miaso, tuntematon työryhmän jäsen ja Martti T. Kuikka.

Standing Conference for the History of Education. Informationen zur Erziehungs- und Bildungshistorischen Forschung 1984. Vol. 1 Heft 23, s.127-136. Esitelmätilaisuus: 6th Session of International Standing Conference for the History of Education Wolfenbüttelissa, Länsi-Saksassa 3-6.9.1984.

1984. Målpreferenser i religionsundervisningen. Julkaistu teoksessa Religionspedagogisk forskning i de nordiska länderna. Helsingfors universitet. Institutionen för praktiska teologi. Religionspedagogiska forskningsrapporter C 3/1984, s. 101-114. Esitelmätilaisuus: Pohjoismainen uskonnonpedagoginen tutkijakonferenssi 12-15.8.1984 Turussa.

1985. Pedagogikens teori och praktik i den finska utbildningen av klasslärare efter krigstiden. Esitelmätilaisuus: Pohjoismainen tutkijasymposium 10-11.6.1985 Oslossa.

1985. Degree reform of higher education in Finnish universities in

1966-1974. Julkaistu teoksessa Conference Papers for the 7th International Standing Conference for the History of Education 1985. Vol. I, s. 362-371. Esitelmä pidettiin Salamancan yliopistossa Espanjassa.

1986. School Buildings, Programmes and Methods after the Introduction of Compulsory Education in Finland 1921-39. Julkaistu teoksessa Conference Papers for the 8th Session of the International Standing Conference for the History of Education. 1987. Volume 2, s. 52-60. Esitelmä pidettiin Parman yliopistossa Italiassa.

1987. Folkskoleseminarierna - fostrare av kulturarbetare på 1920 och 1930-talen. Julkaistu teoksessa Läraren i 1900-talets kultur och samhälle. Nordisk utbildningshistorisk forskarträff i Åbo den 18-19 augusti 1987. Redigerad av Taimo Iisalo och Risto Rinne. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja B 26. 1988, s. 2-22.

1987. International pedagogical trends and the Finnish public school in the 1850's and 1860's. Julkaistu teoksessa Conference Papers for the 9th Session of the International Standing Conference for the History of Education. Pecs. 1987. Volume 2, s. 52-60. Esitelmä pidettiin Pecsinyliopistossa Unkarissa.

1989. Two public elementary education systems in Finland from 1880 to 1921. Julkaistu laajempänä artikkelina Viisi kansanopetusjärjestelmää Suomessa 1880-luvulta 1920-luvulle. Koulu ja Menneisyys, Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja (1989) Esitelmätilaisuus: 11th Session of the International Standing Conference for the history of Education 12-15.8.1989 Oslon yliopistossa.

1990. J. A. Comenius and the School Order of 1649 in Sweden Finland. Julkaistu teoksessa Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja (1990) s. 34-43. Esitelmätilaisuus: 12th Session of the International Standing Conference for History of Education 22-25.8.1990 Prahan yliopistossa.

1990 Suomalaisen kasvatuksen historian tutkimus. Esitelmä

International Standing Conference for History of Education pidettiin heinäkuussa 1989 Joensuussa. Kuvassa järjestön toimeenpaneva komitea, jossa Martti Kuikka on jäsenenä.

tilaisuus: Det femte utbildningshistoriska symposiet 10-12.1990 Kungälvissä Ruotsissa.

1991. Humanism of Antiquity and the Development of Finnish Secondary Schools in the 1920's and 1930's. Julkaistu teoksessa *Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1991*, s. 9-17. Esitelmätilaisuus: 13th Session of the International Standing Conference for the History of Education 10-13.8.1991 Zürichin yliopistossa.

1992. Humanism in the Finnish School System in the 1980's. Esitelmätilaisuus: International Conference 23-27.3.1992 Prahan yliopistossa.

1992. Educational Policy in Finland under Russian domination 1809-1917. Esitelmätilaisuus: Pohjoismainen kongressi: "Komparativ forskning i Norden, utvklingslinjen og aktuelle prosjekter" Oslon yliopistossa. Esitelmä oli osa European Science Foundation

-järjestön tutkimusprojektia.

1993. Development of University Extension in Finland, 1873-1939 . Esitelmätilaisuus: Third Research Seminar on Cross-cultural Communication in Adult Education Stroblissa, Itä-vallassa, 13-16.9.1993.

1994 Education and Cultural Transfer in Finland in the 1920's and 1930's. Esitelmätilaisuus: 16th Session of the International Standing Conference of the History of Education 10-14.8.1994 Amsterdamin yliopistossa.

1996. Education Policy and Alternative Pedagogies in Finland 1950-1995. Julkaistu teoksessa *Koulu ja Menneisyys*, Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1996, s. 17-39. Esitelmätilaisuus: 18th Session of the International Standing Conference for the History of Education 6-9.8.1996 Krakovan yliopistossa.

1997. Religious instruction and Education in Finnish teacher training from 1863 to 1895. Julkaistu Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirjassa 1997, s. 183-195. Esitelmätilaisuus: 19th Session of the International Standing Conference for the History of Education 3-6.9.1997, National University of Ireland, Maynooth.

1998. A visual pedagogical angle in Finnish schools in the 1920s and 1930s. Esitelmätilaisuus: 20th Session of the International Standing Conference for the History of Education 14.8-18.8.1998 Louvainin yliopistossa Belgiassa.

1998 Features in the Uno Cygnaeus research tradition. Julkaistu Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1998 s. 8-19. Esitelmätilaisuus: Pohjoismainen kongressi ”Pedagogihistorisk forskning” 10-12.9.1998 Tukholman opettajakorkeakoulussa.

Tieteellinen asiantuntija

Avoimen korkeakoulun kehittäely Suomessa alkoi 1970-luvulla. Toimiessaan vuosikymmenen puolivälissä vt. apulaisprofessorina Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksessa Martti T. Kuikka avusti

silloista Joensuun korkeakoulua asiaan liittyvissä kysymyksissä ja uudelleen vuodesta 1978 alkaen. Myöhemmin Kuikka on osallistunut myös yliopistoja ja korkeakouluja kehittälevän korkeakouluneuvoston toimintaan. Hän on ollut kaksi kolmivuotiskautta neuvoston kasvatustieteen ja psykologian jaoston jäsen.

Kasvatuksen historian kiistattomana asiantuntijana Martti T. Kuikka on ollut suosittu asiantuntija kouluhistoriaa sivuavissa kirjaprojekteissa. Hän oli toimitusneuvoston jäsen professori Veli Nurmen kirjoittaessa 1988 ilmestyneen Kouluhallituksen kustantaman Uno Cygnaeuksen elämäkerran. Samassa asiantuntijatehtävässä Kuikka toimi myös Veli Nurmen kirjoittaessa Suomen kansakoulunopettajaseminaarien ja Antti Lappalaisen tehdessä Opetusalan ammattijärjestön historian. Edellinen ilmestyi vuonna 1995 ja jälkimmäinen vuonna 1998. Molemmat kustansi Opetusalan Ammattijärjestö OAJ.

Kirjallinen tuotanto

Arvioitaessa Martti T. Kuikan toimintaa tietokirjailijana on ensimmäiseksi todettava, että valtaosa tuotetuista teoksista pysyy hänen omalla tieteellisellä kasvatuksen historian tontillaan. Suomalaisen historian tutkijoiden suurin kiinnostuksen kohde on ollut autonomian aika, ja Kuikkakin on useissa teoksissaan käsitellyt 1800-luvun loppupuolen suuria koulutusreformejä. Mutta vuosien kuluessa painopiste on siirtynyt yhä lähemmäksi tätä päivää arvioimaan viime vuosikymmeninä tehtyjä tai vielä tekeillä olevia koulutusratkaisuja.

Toinen helposti havaittava piirre on uskontokasvatuksen keskeinen osuus kirjallisessa tuotannossa. Tämä kirjoittelu alkoi jo ennen väitöskirjan julkistamista. Alan tutkimusraporteista on syytä mainita professori Erkki A. Niskasen johtama koulutuksen tavoitetutkimus, jonka puitteissa Kuikka kirjoitti kolme raporttia uskonnonopetuksen tavoitteista. Ne ilmestyivät vuosina 1974, 1976 ja

Korkeakouluneuvoston kasvatusalan jaosto Joensuun yliopiston vieraana 30.8.1990. Äärimmäisena vasemmalla takarivissä toimikuntaan kuulunut Martti T. Kuikka.

1979, kuten myöhemmin yksityiskohtaisesti osoitetaan. Tutkimusraporttien ohella uskonnonopetusta palvelevat tekijän lukuisat historiateokset, oppikirjat ja didaktiset oppaat opettajille. Iän karttuessa tekijä on lisääntyvästi poikkeillut yhden oppiaineen saralta vartioimaan koulutuksen koko kenttää varhaiskasvatuksesta ammatillisen koulutuksen ratkaisuihin saakka.

Mikael Agricola sanoi aikoinaan taivaallista oikolukijaa tarkoittaen, että kyllä se taitaa suomen kielen, joka ymmärtää kaikkein mielen. Tuonpuoleisia loppukuulusteluja ajatellen tämä on lohdullista meille pienen kieliryhmän ihmisille, mutta on kohtuutonta vaatia, että tässä ajassa muualla maailmassa osattaisiin vaikeaa kieltämme. Tämän oivaltaen Martti T. Kuikka on tuottanut kiitetävän osan omista teksteistään englanniksi, useita ruotsiksi ja jonkin saksaksikin. Näin suomalaisilla koulutusnäkemyksillä on mahdollisuus tavoittaa lukijoita myös oman pienen piirimme ulkopuolelta.

Seuraavaan teosluetteloon on aikajärjestykseen kirjattu tekijän merkittävimmät artikkelit, tutkimusraportit ja kirjat.

1970: Ohjelmoitu opetus - uskonnonopetustako? Kristillinen kasvatustieteiden tutkimus 1970:3, s. 58-64.

1971: Luova esitys - uusi mahdollisuus uskonnonopetuksessa. Opettajain lehti 66:3, s. 77-81.

1971: (& Kelavirta, E.) Ryhmätyö kansakoulun ala-asteen uskonnonopetuksessa. Opettajain lehti 66:47, 10-11, 29.

1972: (Et. al.) Peruskoulun uskontokirja 1. 108 s. Keuruu: Otava.

1972: Oppilaiden ohjauksen uudistaminen on tärkeä pedagoginen tehtävä. Opettajain lehti 67:16, s. 18-20.

1972: Suuryhmän käyttäminen uskonnonopetuksessa. Opettajain lehti 67:21, s. 12-16.

1973: Uskonnonopetus Suomen kansakoulunopettajaseminaareissa vuosina 1863-1895. 411 s. Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos. Uskontopedagogiikan julkaisuja. A 5. Väitöskirja.

1973: Päiväkerho: kokonaisuohjelma päiväkerhojen 4-5 -vuotiaita varten. Toim. & Alopaeus-Karhunen, P.-L. & Porio, A. 175 s. 2. p. 1982.

1973: Historian opetuksen suuntaviivoja Jyväskylän seminaarissa 1860-luvulla. Kasvatustieteiden tutkimus 4, s. 292-297.

1974: Nestor Järvinen - seminaaripedagogi ja koulumies. 44 s. Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos. Uskontopedagogiikan julkaisuja A 12.

1974: Ruotsin, Saksan ja Sveitsin seminaarien pedagogiset ja uskonnon pedagogiset suuntaviivat 1840- ja 1860-luvuilla. 39 s. Joensuun korkeakoulun kasvatustieteiden osaston julkaisuja 1974, 2.

1974: Uskonnon didaktiikka 1. 90 s. Keuruu: Otava.

1974: Uskonnonopetuksen tavoitetutkimus 1. 127 s. Joensuun korkeakoulun kasvatustieteiden osaston julkaisuja 1974, 3.

1974: Päiväkerho: kokonaisuohjelma päiväkerhojen 6-vuotiaita varten. Toim. & Alopaeus-Karhunen, P.-L. & Porio, A. 272 s. 2. p. Helsinki: Lasten Keskus Oy.

1975: (Et. al.) Uskon maailma. 9: Uskonto ja yhteiskunta. 157 s. 15. p. 1987. Keuruu: Otava.

1975: (Et. al.) Uskon maailma 6. 184 s. 10. p. 1985. Keuruu: Otava.

1976: Psykologiset taksonomiat didaktisessa tutkimuksessa. 48 s. Joensuun korkeakoulun kasvatustieteiden osaston julkaisuja 1976, 1.

1976: (Et al.) Uskon maailma 8. 128 s. 12. p. 1986. Keuruu: Otava.

1976: Uskonnon opetuksen tavoitetutkimus 2. 118 s. Joensuun korkeakoulun kasvatustieteiden osaston julkaisuja 1976, 26.

1978: Kansakoulunopettajan koulutussuunnitelmien kehitys Suomessa vuosina 1917-1923. 234 s. Joensuun korkeakoulun kasvatustieteiden osaston julkaisuja 1978, 4.

1978: Sivukorkeakoulujen asema opettajankoulutuksessa. Kasvatus 9, s. 236-238.

1979: Uskonnonopetuksen tavoitetutkimus 3. 138 s. Joensuun korkeakoulun kasvatustieteiden osaston julkaisuja 1979, 10.

1979: Die Erforschung der Geschichte der Erziehung in Finnland 1945-1975. Die historische Pädagogik in Europa und den USA. Hrsg. M. Heinemann, s. 43-59. Stuttgart.

1980: Kasvatusfilosofian ja kasvatuksen historian arviointia kasvatustieteen kentässä. Kasvatus 11, s. 139-142.

1981: Opetusharjoittelun asema kansakoulunopettajan koulutussuunnitelmissa Suomessa vuosina 1917-1922. 54 s. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 87.

1981: The objectives of religious education. Research bulletin, s. 26-40. Department of Education, University of Helsinki.

1981: Society and development of an elementary school system in Finland, 1866-1968. Scandinavian journal of history 6, s. 7-28.

1983: (& Antikainen, J. & Lehikoinen, V.) Polvijärven osuus-

pankki 1908-1983: työtä kotiseudun hyväksi. 239 s. Polvijärvi.

1983: (& Saarinen, E.) Uskon maailma. 8: Työkirja. 94 s. 3. p. 1986. Keuruu: Otava.

1983: Koululaitoksen historian tutkimuksen näkökohtia. Kasvatus 14, s. 31-36.

1983: Onko perinne kasvatuksen taakka vai rikkaus? Lastentarha 46:18, s. 4-10.

1984: Didaktiikan asema suomalaisen opettajankoulutuksen alkuvaiheissa 1800-luvulla. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXII, s. 7-39.

1984: Utbildningshistoriskt källmaterial i Finlands arkiv. Materialer og metoder i historisk-pedagogisk forskning. Selskabet for Dansk skolehistorie, s. 17-31. Kobenhavn.

1984: Målpreferenser i religionsundervisningen. Religions pedagogisk forskning i de nordiska länderna, s. 101-114.

1985: Piirteitä Suomen kouluhistoriallisen seuran toiminnasta vuosina 1935-85. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXIII, s. 190-204.

1985: Suomalainen kulttuuri yläkansakouluseminaarien harrastustoiminnassa 1920- ja 1930-luvuilla. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXIII, s. 80-106.

1986: Salomo Kuikka - Polvijärveläinen osuuspankki- ja kunnallismies. 84 s. Polvijärvi.

1986: Kasvatuksen historian tutkimuksen nykypäivä ja tulevaisuus. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXIV, s. 159-170.

1986: Katoaako nuorisoseurojen historia maanrakoon? Pyrkijä 1986:7, s. 8-10.

1987: Teori om praktik inom pedagogiken i utbildningen av klasslärare i Finland under efterkrigstiden. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXV, s. 197-217.

1988: Kasvatuksen historian kansainvälinen kongressi 1988. Kasvatus 19, s. 403.

1988: Opettamisen taidot suomalaisen opettajankoulutuksen

*Suomen Kouluhistoriallisen Seuran kelkkajoukkue laskiais-
kilpailun jälkeen Kaisaniemen koululla sijainneen Helsingin
koulumuseon tiloissa vanhan koulukartan ääressä.*

kehittämisen ongelmana 1972-78. Koulu ja Menneisyys. Suomen
Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXVI, s. 42-65.

1988: Ammatillisen koulutuksen tutkimus. Lääkintävoimistelija
35:5, s. 34-36.

1988: Uskonnonpedagoginen tutkimus ja oppilaskeskeisyys 1960
- ja 1970-luvuilla. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran jul-
kaisuja 160, s. 148-159.

1988: Kolme yhteiskuntaa - kolme uskonnon opetussuunnitelmaa.
Teologinen aikakauskirja 93, s. 189-193.

1988: Folkskoleseminarierna - fostrare och kulturarbetare på
1920- och 1930-talen. Läraren i 1900-talets kultur och samhälle.
Red. T. Iisalo, R. Rinne 26, s. 2-22.

1988: Opiskelijoiden rekrytointi maamme kansakoulusemi-
naareihin 1920- ja 1930-luvuilla. Tutkimuspohjaista koulutusta
kohti. Professori Veikko Heinosen juhla kirja 7.5.1988, s. 1-18.

Martti T. Kuikka esitelmöi 22.10.1998 Tallinnassa aiheena: Kouluhistorian tutkimus Suomessa. Yllä Viron pedagogisen museon johtaja Ilmari Kopso esittelee vierailleen museon asiakirjoja.

1989: Kasvatustieteen päivät 1988. *Kasvatus* 20, s. 82-84.

1989: Viisi kansanopetusjärjestelmää Suomessa 1880-luvulta 1920-luvulle. *Koulu ja Menneisyys*. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXVII, s. 53-67.

1989: Cygnaeustraditio ja suomalainen koulu 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. *Uno Cygnaeus ja suomalainen koulu*. Toim. P. Moilanen, s. 22-35.

1990: Mitä ovat kasvatustieteen päivät eilen, tänään ja huomenna. *Kasvatus* 21, s. 3-5.

1990: Tutkija ja kasvatustieteen tutkimuksen arviointi. *Kasvatus* 21, s. 60-62.

1991: *Johdatus kasvatuksen historian tutkimukseen*. 205 s. Keuruu: Otava.

1992: Suomalaisen koulutuksen vaiheet, 2.p.1997. Keuruu: Otava.

1992: Early Childhood in Finland (& Mikko Ojala). International Handbook of Early Childhood Education. Ed.by Gary A Woodill, Judith Bernhard, Lawrence Prochner Carla. Reference Library of Social Science 1992, p. 193-204.

1992: Yliopistot suomalaisen yhteiskunnan rakentajina itsenäisyyden aikana. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXX, s.9-30.

1993: Opettajakuvan muuttuminen 1940-luvulta 1990-luvulle. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXXI, s.104-121.

1994: Kuusivuotiaat - ikuinen koulutuksen solmukohta. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXXII, s. 7-26.

1995: Suomalaisen opettajankoulutuksen innovaatioiden lähtökohtia. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXXIII, s. 7-26.

1996: Educational Policy and Alternative Pedagogies in Finland, 1950-1995. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXXIV, s. 17-39.

1997: Religious instruction and education in Finnish teacher training from 1863 to 1895. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXXV, s. 183-195.

1997: A History of Finnish Education. 176 p.

1999: Features in the Uno Cygnaeus tradition. Koulu ja Menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja XXXIV, s. 8-19.

1999: Development of school system in Finland. International Handbook on History of Education, ed. by K. Salomova, N.I. Dodde and B. Simon. (ilmestyy 1999).